

Kvalitetssikring

Kvalitetssikring af Nordmannsgranfrøet – det gældende certificeringssystem hæmmer udviklingen og trænger til et eftersyn

af Børge Klemmensen, Abies Frø ApS

Præcis dokumentation af et frøparti vil altid være en fordel. Det gælder naturligvis især i forbindelse med forsøg, der ellers bliver af begrænset værdi eller endog kan ende med at være mere vildledende end vejledende. Præcis oprindelsesdokumentation har imidlertid også betydning for den professionelle juletræsproducent, der har fokus på arealvalg, plantemateriale og dyrkningsmetoder. Den præcise dokumentation sikrer, at man kan få nøjagtig den proveniens igen, der under de givne betingelser har vist sig at give det bedste udbytte. Den præcise oprindelsesdokumentation bringer dermed tillige en ende på den tilbagevendende spørgen efter 'den gamle ambrolauri', som ingen vidste eller ved, hvor kom fra.

Kvalitetssikring på fremmarch

Andre brancher har længe arbejdet intensivt såvel med formulering af standarder for deres produkter som med udvikling af procedurer og systemer til at sikre, at produktstandarderne opfyldes. I EU er der harmoniserede produktstandarder, de såkaldte EN-standarder, for en meget bred vifte af produktområder. De er nok blevet til i EU-sammenhæng, men de er ikke lovkrav og dermed ikke bindende for producenterne. Men de fungerer som reference for produkterne i mange handelsforhold og opfyldelsen af dem sikrer, at kunden ved, hvad han får og, at producenten ikke løber ind i risiko for reklamationer over det leverede.

Sikringen internt i virksomhederne af, at kravene opfyldes, hviler på virksomhedens kvalitetssikringssystem, der beskriver processer og krav til de enkelte led i produktionen, herunder i stigende omfang også krav til råvare- og underleverandører og til transportfirmaer, virksomheden bruger. De mest kendte kvalitetssikringssystemer er i dag ISO-standarderne, der udfærdiges af 'International Standard Organisation', der nok har lande-repræsentanter som medlemmer, men

dens status er privat og dens vedtagelser derfor ikke bindende for nogen. ISO 9000 – serien, som vi ofte støder på, dækker kvalitetssikringen gennem en række forskellige varianter, dækkende forskellige type produktioner. Det er et afgørende træk ved både produkt- og kvalitetssikringsstandarder, at de er frivillige og drevet af virksomhederne og brancherne selv. I første omgang etableres disse systemer oftest for at sikre, at man kan leve op til de faglige krav til produkterne, hvilket ikke mindst underleverandører mærker til, og dernæst som led i bestræbelser på at skabe gennemsigtighed og åbenhed om det, man laver, og den måde man laver det på. Essensen er at få kvalitet i virksomhedens interne funktioner, for det er afgørende for, at kvaliteten af både produkt og service er i top. Det ender derfor med, at et velfungerende kvalitetssikringssystem bliver en helt afgørende konkurrenceparameter.

Blot ikke i skovfrøbranchen

Denne udvikling er gået ret sporløst hen over vores branche – frø til forstlige formål og til pyntegrønt. ABIES Frø introducerede med høst 2004 et kvalitetssikringssystem for hele processen fra høst af kogler i Georgien til leverance af det (forbehandlede) frø til planteskolerne. Vi har i 2005 udvidet systemet til også at dække vores høst i Nordkaskas, dvs. Apsheronk / Mesmai og Zelen-czuk / Arhyz. Det er det eneste eksempel på en frøhandelsvirksomhed, der har etableret et kvalitetssikringssystem, jeg kender til. Det skal nævnes, at Bredal Planteskole A/S fra 2004 har etableret et system til kvalitetssikring af hele processen omkring deres 'Bredal Select'-indsamlinger.

Abies Frø's kvalitetssikringssystem

Systemet er udviklet i tæt samarbejde med folkene i Jadvári, min georgiske partner, og i

dialog med kunder, branchefolk og myndigheder, både her og i udlandet. Det bygger jo på de procedurer, vi har brugt gennem de seneste mange sæsoner med tilstedeværelse under høsten, så vi starter ikke ligefrem fra bunden. Men formaliseringen som et sammenhængende system med krav om nøje registrering af alle væsentlige aktiviteter stiller nye og skrappe krav om akkuratesse til os alle. Og det er netop heri, en væsentlig del af pointen med et kvalitetssikringssystem ligger. Vi har ikke søgt certificering i henhold til ISO-standard eller lignende endnu, men systemet indeholder de komponenter, der skal til. Vi har haft størst fokus på at få det til at 'levere' styring og dokumentation af forløbet af alle led i processen fra høst af kogler til det rensede frø er ankommet til ABIES Frø's lager i Taps.

Vi forventede de største problemer med at få systemet til at fungere i høstfasen ude i skoven i vore forskellige afdelinger og omkring indlagringen i vore koglelader derude. Der er mange mennesker involveret, og selvom mange af dem har været med også de foregående år, og kender vore krav bl.a. til høst i afgrænsede områder og mærkning af sække i høstområdet, så stiller systemets formalisering en række nye krav til folks måde at fungere på. Og selvom vi har vore afgrænsede områder at høste i, er der dog tale om at operere i ganske store områder, der oven i købet ligger i nogen afstand fra hinanden.

Iværksættelsen lettere end forventet

Men allerede første år, høsten 2004, gik indførelsen af systemet i høstfasen lettere, end vi havde turdet håbe på. Vi har samlet erfaringerne op, og det har ført til nogle justeringer her til høst 2005, men de afgørende elementer var der ikke behov for at lave om på. Det vellykkede forløb i Georgien i 2004 var grunden til, at jeg besluttede at indføre

Kvalitetssikringssystemet

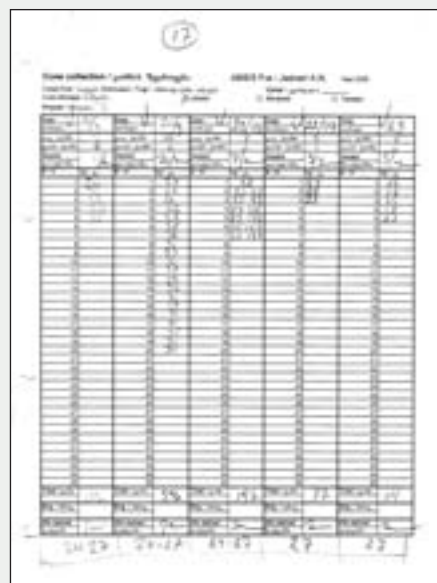
Kvalitetssikringssystemet består af en fuld og detaljeret procesbeskrivelse, der dækker alt, hvad der foregår, fra før den første kogle er plukket til frøet er leveret til planteskolen. Derudover består systemet af en række formularer, der skal udfyldes undervejs. Formularerne er rygraden i indsamlingen af al den information, der er nødvendig for at kunne levere en overbevisende dokumentation for herkomsten af frøet. Billedet viser den formular, vi bruger til at styre indsamlingen. Den er en af de i alt 8 formularer vi bruger i Georgien.

Listen over formularerne lyder:

1. Høstforventninger
2. Registrering af plukkehold
3. Kogleindsamling
4. Koglelagring
5. Afsendelse af kogler til rensecenter
6. Koglemodtagelse i rensecenter
7. Frørensning
8. Eksport af frø

En gang om året tager vi alle formularerne op til revision for at vurdere, om vi kan forbedre processen og kvaliteten af de informationer vi indsamler.

Kogleindsamlingsformular. Viser hvad et plukkehold, – nummer 17 – har lavet i dagene fra den 16/9 til den 23/9. For hver dag kan man se, hvor de har arbejdet, hvor mange sække, de har fået udleveret, hvor mange sække, der er blevet plomberet, hvad de enkelte sække vejede, og hvad de totalt har samlet ind. Det hele er attesteret af den ansvarlige leder. Det er oplagt, at der som en del af vores revision vil blive tilføjet en rubrik til Qartal-numre i næste års version så vi ikke lænere som i år må skrive den oplysning for neden på formularen.

Fyraften- dagens høst vejes. De plomberede sække køres efter vejningen til kogleladen. Jadvaris repræsentant (med nakken til og skemaet liggende i skødet) registrerer sækkene i skemaet.

systemet i Rusland allerede her i 2005. Vi havde en grundig forberedelse begge steder, og høsten med anvendelse af systemet forløb begge steder smertefrit.

Dokumentation og formidling af aktiviteterne

Systemet er beskrevet i et ret omfattende dokument, der opregner de opgaver, der skal udføres, hvornår og hvordan de skal udføres samt hvem, der har ansvaret for at det sker. Hertil knytter sig et sæt af skemaer, som registreringen af aktiviteterne fra dag til dag i hver fase fra planlægning af høsten til frøet er ankommet til os i Danmark foretages i. Disse registreringer er et bærende element i systemet, og

i det væsentlige en opgave, der er baseret på 'papir og blyant', da registreringerne må ske, hvor tingene foregår. Box 1 har en oversigt over skemaerne og et eksempel på et indsamlingsskema fra sæson 2005.

Den daglige kontrol med indsamlingernes forløb og hvad der i øvrigt foregår i løbet af dagen i indsamlingsområderne hviler på et GPS-baseret kortsystem, der afvikles på en håndholdt computer, en såkaldt PDA. (Box 2 har et billede af de 2 enheder). GPS-enheden modtager signalet fra satellitterne og viser informationerne direkte på computerens skærm. Kortmaterialet, som dækker høstområderne i både Georgien og Rusland, er scannede sovjetiske militærkort, som vi har kalibreret til at arbejde med GPS-programmet. Derved opnår vi samme effekt, som man har med et navigationsudstyr i en bil, nemlig at vi på skærmen hele tiden har kortet over det sted i skoven i fx Tlugi, hvor vi befinder os i et givet øjeblik.

Vi anvender først og fremmest GPS-systemet til følgende:

1. **Afgrænsning af områder.** Alle vores områder er lagt ind i systemet, og vi er dermed ikke berørt af, om mærkede træer bliver fældet eller farven forsvinder. Vi kan hele tiden klart afgøre om et plukkehold er inde i det aftalte område. Det gør det nemt at kommunikere med folk i skoven.
2. **Markering af hvor plukkehold plukker.** Vi går ud i skoven og aftaler, hvor de enkelte plukkehold skal arbejde. Vi markerer det i GPS systemet, så vi kan se, om de flytter sig, og vi kan nemt finde tilbage til dem.
3. **Dokumentation af vores aktivitet i området.** Når GPS systemet er tændt, husker det, hvor man har været.

Systemet kan meget andet end at vise, hvor man er. Det viser løbende højden, vi befinder os i, og vi kan beregne afstande og beregne arealstørrelsen på de indsamlingsområder, vi arbejder i etc. etc..

Computeren registrerer som sagt det hele, og man kan printe det hele ud derhjemme bagefter med angivelse af grænser for områderne, way-points med angivelse af plukke-

holdenes placering, vandringerne i området dag for dag og endda sætte klokkeslæt på aktiviteterne. Box 2 har et eksempel på et sådant udprint.

At finde det rette niveau for informationsstrømmen

Den digitaliserede dokumentation kender næsten ingen grænser. Det drejer sig derfor om at finde det rette niveau for informationsstrømmen. Udover brugen i høstfasen i Georgien, og nu også i Rusland, bruger vi de opsamlede informationer og vore kort til på vore herkomstdeklarationer / leverandørdokumenter at vise, i hvilket præcise område, det frø, dokumentet omhandler, er høstet. Det visualiserer enkelt og præcist frøets oprindelse, og det vil tillige være en hjælp i planteskolens dialog med kunderne om oprindelsen af det frø, planterne, kunden overvejer at købe, er produceret på. Vi er lige begyndt med dette. Der er mange flere muligheder, og dem vil vi udvikle over de kommende sæsoner i samarbejde med kunder og med vort netværk af fag- og branchefolk.

Kvalitetssikring og den altid aktuelle debat om oprindelsessikkerhed

Når man tænker på den både langvarige og stadig aktuelle debat om, hvordan man kan sikre nordmannsgranfrøets ægthed er det faktisk ret overraskende, at fornyelser som kvalitetssikring ser ud til at trænge meget langsomt igennem på brancheniveau. Diskussionen om troværdigheden af de georgiske frø tog ellers ny fart efter 1998-høsten, hvor kun et enkelt firma kunne finde kogler i Ambrolauri. Det fik både en række planteskoler og Juletræsdyrkerforeningen til at handle. Planteskolerne foretog en kritisk gennemgang af deres leverandører af nordmannsgranfrø. Juletræsdyrkerforeningen tog situationen op på generalforsamlingen i 2001, hvilket i sidste ende førte til et møde med alle involverede for at diskutere mulige veje til at forøge sikkerheden for ægtheden af det importerede nordmannsgranfrø fra – i første række – Georgien. Plantedirektoratet erklærede på mødet, at de ville skærpe indsatsen omkring certificeringen på dette område. Det skete gennem besøg i Georgien i høstperioden i 2002 og besøget blev gentaget i høsten 2003, i begge tilfælde med støtte fra PAF-fonden.

Rejsen i 2003 var mere ambitiøs i sit sigte med hensyn til at finde frem til måder, hvorpå troværdigheden af oprindelsen af frø fra Georgien kunne øges. Afrapporteringen af denne rejse blev drøftet i 2 omgange med frøhandlere, planteskoler og med Juletræsdyrkerforeningen, sidst på et møde i sommeren 2004 på grundlag af den endelige rapport. Det er formentlig fair at sige, at

disse bestræbelser ikke indtil nu på brancheniveau har sat sig afgørende spor i form af ændringer af den måde, spørgsmålet om oprindelsessikkerheden for nordmannsgranfrøet håndteres på.

Paradokset – hvilken rolle spiller det gældende certificeringssystem?

Baggrunden for dette paradoks med på den ene side en oplevelse af stor usikkerhed om frøets oprindelse og på den anden side meget lidt aktivitet med henblik på reelt at ændre på denne tilstand, skal efter min opfattelse findes i det gældende certificeringssystem selv, og i den måde, dette certificeringssystem opfattes af, og bruges på, af branchens aktører.

Det hviler i dag på EU-direktiv 99/105/EF om 'Markedsføring af forstligt formeringsmateriale', der er indført i dansk lovgivning med Bekendtgørelse nr. 1017 af 12 december 2002 om 'Skovfrø og Planter', der trådte i kraft den 1 januar 2003. Direktivet regulerer ikke nordmannsgran, da den ikke anses for at høre til de forstligt relevante arter i EU. Den danske bekendtgørelse medtager imidlertid nordmannsgranen (og nobilis) på grund af pyntegrøntproduktionens omfang og økonomiske betydning for både skovbrug og andre dyrkere. Der er derfor mulighed for at få et dansk stambevis, og dermed en certificering af, et parti nordmannsgranfrø uanset om det stammer fra en dansk bevoksning eller det stammer fra udenlandske bevoksninger, herunder fra ikke-EU-lande som Georgien og Rusland.

For at opnå certificering af dansk frø fra godkendte, dvs. kårede, bevoksninger, skal man have overholdt de 'retningslinier for indsamling og forarbejdning af certificeret formeringsmateriale', der fremgår af bekendtgørelsens bilag 5, herunder især have foretaget forudmeldelse af indsamlingen til Plantedirektoratet, hvorved der sikres mulighed for at foretage inspektion af indsamlingen. Der findes ikke anerkendte kårede bevoksninger af nordmannsgran i hverken Georgien, Rusland eller Tyrkiet. Plantedirektoratet har dertil hverken kompetence til at agere i disse lande eller praktisk mulighed for at inspicere alle indsamlinger i disse lande. Overholdelsen af disse retningslinier er derfor ikke nogen betingelse for at få et parti importeret nordmannsgranfrø certificeret. Der ville imidlertid ikke være noget i vejen for, at man, i forbindelse med certificeringen af et udenlandsk frøparti, undersøgte, og i forbindelse hermed udbad sig dokumentation for, i hvilket omfang og på hvilken måde, disse, ganske udmærkede, retningslinier for indsamling af frø har været fulgt ved indsamlingen af det frøparti, der nu begæres certificeret.

Den danske ordning med certificering af udenlandsk nordmannsgranfrø er som sagt

en mulighed, - et tilbud - som bekendtgørelsen åbner for branchen. Men certificeringen er ikke noget krav i den forstand, at certificering er en betingelse for at kunne markedsføre og sælge udenlandsk nordmannsgranfrø i Danmark. Dertil kræves kun, at frøet ledsages af et 'leverandørdokument', der for udenlandsk nordmannsgran ikke behøver at angive hverken stamcertifikat-nummer, kategori eller kåringsnummer. Når udenlandsk nordmannsgranfrø ikke er pligtig at kunne opvise et stamcertifikat-nummer, betyder det på godt dansk, at det ikke er nogen betingelse for at sælge dette frø, at det er blevet udstyret med et oprindelsesbevis og et B-nummer fra Plantedirektoratet.

Certificering af udenlandsk nordmannsgran – en ret ukritisk blåstempling?

Certificeringen af udenlandsk nordmannsgranfrø er dermed en service, som de danske myndigheder stiller til rådighed for branchen. Denne service bliver imidlertid samtidig en 'blå-stempling' af frøpartiet, fordi certificeringen varetages af en uafhængig statslig instans, der er særlig indrettet og bemanded med eksperter til at varetage netop den opgave. Alle de frøpartier af udenlandsk nordmannsgran, der opnår certificering, og dermed bliver udstyret med oprindelsesbevis og 'B-nummer', har opnået det officielle stempel, der ligestiller dem i handelsmæssige sammenhæng, og giver indtryk af, at alle krav i forbindelse med indsamling og anden håndtering efter myndighedernes vurdering så må være opfyldt. Certificeringen siger imidlertid ikke noget om, hvad de krav var. Certificeringen af et udenlandsk frøparti af nordmannsgran 'forlener' med andre ord frøpartiet med den samme status som gælder for certificeringen af hjemlige forstlige arter, baseret på godkendte eller kårede frøkilder. Afgørende for rimeligheden heri må blive, om grundlaget for certificeringen af disse frøpartier i det væsentlige lever op til de samme krav som gælder for certificeringen af de hjemlige forstlige arter. Der er næppe stor uenighed om, at det langt fra er tilfældet. Det er på baggrund af ovenstående, jeg mener, at certificeringsordningen for (udenlandsk) nordmannsgran og den måde, den forvaltes på, er det første, der skal kikkes nærmere på, hvis der på brancheniveau skal rokkes ved det paradoks, jeg lagde frem indledningsvis.

Differentieret certificering – fair, dynamisk og kundeorienteret

Og løsningen ligger lige for. Nøgleordet er differentiering. Hele ordningen er som sagt frivillig, og er et servicetilbud til branchen. Vil man benytte sig af den for at opnå den

Udsnit af afdeling 27 i Tlugi. Den blå linie afgrænser Abies Frøes område. Alle de røde streger viser hvor vi har gået på de 5 dage indsamlingen har været i området. Tallene er waypoints, der viser noget interessant. Det kan enten være et plukkehold, sække med kogler eller noget andet, det er vigtigt at kunne finde tilbage til. De brune linier er højdekurver med 1200 meter under punkt 46 og hver kvadrat er 100 m. Kortet er 1:50.000.

Til venstre er GPS antennen, der modtager satellitsignalerne. De bliver trådløst sendt via bluetooth til den håndholdte computer (i midten). Det betyder, at antennen kan ligge øverst i rygsækken, når vi går rundt i skoven. Computeren viser, hvor du er, og hvor du har været samt alle de steder, du har markeret. Det hele er mindre end den uundværlige blyant, som vi bruger til at udfylde alle formularene.

En af plukkerne bliver registreret i skemaet med fortegnelsen over plukkerne og er klar til at indgå i høsten fra næste morgen.

FASTAC 50

The Original

**...bruges mod insekter inden for
skovbrug og juletræsdyrkning**

Fastac 50 bekæmper bl.a. nåletræssnudebiller, ædelgranlus, ædelgran-nålevikler samt beskytter kævler og tømmer ved eksport eller lagring i skoven.

Fastac 50 må ikke ud-sprøjtes i stærkt sollys og med temperaturer over 22°C, samt på træer med begyndende knop-skydning.

Medlem af
Dansk
Planteværn

Agro Nordic / Baltic

Tage Knudsen 64 41 80 63 / mobil 40 16 81 63
Flemming Larsen 32 66 07 17 / mobil 40 71 84 32
Jørgen Lundsgaard 32 66 07 22 / mobil 20 22 19 50

www.agro.basf.dk

 BASF
The Chemical Company

Læs altid etiketten før brug!

'autorisation' af ens frøparti, den indebærer, må ordningen indrettes sådan, at kravene til brugeren kommer til at svare til det, han vil have ud af ordningen.

Vil man opnå en certificering på bevoksningsniveau (litra-niveau) eller på afdelingsniveau, må man både opfylde og kunne dokumentere opfyldelse af de krav, der kræves hertil. Disse krav skal specificeres til formålet, men i kærnen vil de nok ligne de retningslinier, der i dag står i Bekendtgørelsens bilag 5, suppleret med krav om en overbevisende dokumentation for, at de faktisk er fulgt hele vejen igennem.

Er man tilfreds med certificering på skovpartsniveau eller på skovdistriktsniveau er der andre, indbyrdes forskellige, og mindre indgribende krav, at opfylde. Men de krav, der er, skal stadig kunne dokumenteres opfyldt hele vejen igennem.

Det bør endvidere være muligt at søge certificering på landeniveau. Her vil et sædvanligt oprindelsescertifikat fra det stedlige handelskammer sikkert være tilstrækkeligt.

Der er, endelig, den løsning, at man vælger helt at undlade at søge certificering af ens frøparti. Det kan skyldes, at man ikke har mulighed for at opfylde kravene til certificering på et brugbart niveau. Eller det kan være fordi, man mener, at man står sig bedst ved direkte overfor ens kunder at fremlægge det informations- og dokumentationsmateriale, man tilvejebringer i forbindelse med indsamling og videre håndtering af frøet. Her vil det givet blive af afgørende betydning, hvilke ændringer i det nuværende system, der foretages. Sidst men ikke mindst vil et system med differentieret certificering være et godt anti-korrupsions instrument, fordi det ved certificeringer på de mest detaljerede niveauer vil flytte kravene til den nødvendige dokumentation fra et myndighedsdokument med et stempel på til mere at dreje sig om kvaliteten af de procedurer og den dokumentation for deres anvendelse, som den virksomhed, der søger at opnå certificeringen, selv har kørende.

Anlæg og pleje i skov og landskab

- Maskinplantning i skov og mark
- Læplantning
- Skovrejsning
- Anlæg af park og sø
- Grenknusning og rodfræsning

"Knusning ved omlægning af juletræskultur."

Ring efter prisliste eller et uforbindende tilbud.

AARESTRUP PLANTESKOLE

7470 Karup · Tlf. 8666 1790 · www.skovplanter.dk

Scan-Sprayer Tågesprøjte - sprøjter dine juletræer bedst !!

Kjeld Bundgaard, Sandbjerggaard Skovservice på Østfyn har haft gode erfaringer med sin Scan-Sprayer Tågesprøjte; "Både som juletræesproducent og som skoventreprenør kender jeg vigtigheden af at kunne udføre kvalitetsarbejde." "Med min Scan-Sprayer har jeg nu i 3 sæsoner foretaget effektive sprøjtninger på flere hundrede hektar juletræer. Den meget kraftige blæser formår at sprøjte helt ind i kulturen og give en rigtig god dækning" udtaler Kjeld.

Den meget kraftige blæser formår at sprøjte helt ind i kulturen og give en rigtig god dækning" udtaler Kjeld.

Scan-Sprayer Tågesprøjter fås som liftsprøjte op til 1.000 liter og trailersprøjte op til 3.000 liter med udblæsning til én side, Twin til begge sider eller som svingbar. Sprøjter op til 55 meter vandret og 25 meter lodret.

Scan-Agro

SAME - LAMBORGHINI

Østergade 65 · 9560 Hadsund

Tlf. +45 96 52 06 00 · Fax +45 96 57 48 20

www.scan-agro.dk

info@scan-agro.dk

Vi er et stærkt team!

- Vi har udvidet maskinparken og fordoblet kapaciteten.
- Vi kører nu med 2 stubfræsere og en stor kraftig grenknuser.

Ring og hør nærmere

EGEKÆRSLUND A/S

☎ 66 15 02 33

Grønvej 100 · 5260 Odense S · www.egekaerlund.dk